

gravarna 5,6,7 och 8 gör vidare att läsaren med fördel bör ha en förförståelse om vilka dessa gravar är. Men även för den initierade hade boken tjänat på exempelvis ett uppslag med samlad grafisk design över gravarna, som läsaren kan gå tillbaka till då jämförelserna mellan fynden i de olika gravarna görs. Ett alternativ skulle kunna varit att författaren fokuserade på varje grav för sig.

Trots ovanstående anmärkningar är *Krigarna från Valsgårde: Glimtar från en guld- och granatskimrande forntid* intressant och klart läsvärd. Boken är ett viktigt tillskott till att fylla den vendeltida luckan för en bredare publik. Läsaren hänförs av den praktfullhet som gravarna utgjorde, men gravarna fungerar också som en intressant ingång till vad de gravlagda kan berätta om samhället och om de efterlevande. Jag efterlyser fler verk som kan göra detta.

Stiftelsen Uppåkra arkeologiska center

SOFIA WINGE

Nils Modig, *Båtsmän från Bohuslän: Tjänsten i flottan och livet på torpet* (Malmö: Universus Academic Press 2017). 297 s.

Det ständiga knektehållet är väsentligt mer utforskat än båtsmännen i det yngre indelningsverket. I bägge fallen gäller dock att mycket av vår kunskap bygger på insatser från amatör- och lokalhistoriker. Den militära indelningen satte sin prägel på bondesamhället under mer än 200 år innan den avskaffades i början av 1900-talet. Militären organiserades enligt ett rikstäckande system som behövde anpassas efter lokala förutsättningar. En allsidig förståelse kräver därför många kompletterande studier av regionala förhållanden.

Nils Modig är pensionerad kommandörkapten och sommarbohuslänning. Han har tidigare bland annat skrivit en bok om Strömstad i krig och ofred. I förordet till den nya boken frånsäger han sig vetenskapliga anspråk, men han har ingen anledning att hålla sitt ljus under skäppan. Bortsett från lite svajiga transkriberingsprinciper och en del skönhetsfläckar i formalian är det en gedigen undersökning. Källmaterialsituationen är stundtals otillfredsställande, inte minst för de äldsta perioderna, men Modig redovisar tydligt när källorna tiger och spekulationer vidtar. Viss komparation med annan forskning redovisas, framför allt vad gäller den undersökta populationens sociologiska sammansättning. Jämförelserna blir delvis impressionistiska på grund av den lilla mängden jämförbar forskning, men de antyder att båtsmanssystemet uppvisade stora lokala variationer i rekrytering och utform-

ning, kanske även över tid. Framställningen är huvudsakligen tematiskt organiserad och eventuella förändringar med tiden är svåra att följa.

Den grundläggande fråga Modig vill besvara är om båtsmansorganisationen klarade sin huvuduppgift: att förse flottan med dugliga sjömän. Medan inlandsocknarna satte upp knektar organiserades båtsmanshållen runt kusterna. Avsikten var förstås att man skulle få sjövant folk till flottans fartyg. Överraskande är därför hur stor andel båtsmän som i realiteten rekryterades från jordbruket även i Bohuslän. Av 309 undersökta båtsmän från 1800-talet hade bara knappt åtta procent en bakgrund inom sjönäringen (söner till fiskare, sjömän eller båtsmän). Men en rulla från 1817–1823 registrerar endast 17 procent av 276 båtsmän som obefarna, det vill säga de hade mindre än sex månaders sjökommendering. Modig antar att erfarenheterna hade stärkts under de oroliga decennierna kring 1800 med många krig och mobiliseringar. Vid en rikstäckande undersökning 1751 var så många som 6 683 av flottans totalt 12 230 man obefarna. På det hela taget menar Modig att båtsmansorganisationen tycks ha fungerat väl. "Att båtsmanshållet behölls under drygt 200 år antyder att flottan var nöjd med bemanningssystemet", sammanfattar han (s. 164), men just det är inget övertygande argument. Spårbundenheten var stark och det fanns många andra delar i 1600-talets indelningsverk som behölls långt över bäst före-datum och Modig ger inte det slutgiltiga svaret på frågan om båtsmansorganisationens effektivitet. Däremot har han levererat en rimlig hypotes och underlag för annan forskning att bygga vidare på, vilket är gott nog.

Boken berör mycket mer än flottans bemanning och kulturhistorien är väl så viktig i den genomillustrerade boken. Här behandlas båtsmännens rekrytering, tjänstgöring, avlöning och uniformering, vardagslivet på båtsmanstörpen, hustruns och barnens villkor, namnskick, mathållning, förhållande till rotebönder och en hel del annat. Båtsmännen och deras familjer var en naturlig del av lokalsamhället. Modig redovisar såväl fridfull sammanlevnad som konflikter mellan rotebönder och båtsmän. Några tydliga strukturella mönster redovisas inte, utan relationerna tycks ofta ha varit personberoende.

Ett betydande arbete har lagts ned på att spåra upp båtsmanstörpen i källor och terräng; omkring 300 torp redovisas i tabell- och kartbilaga. Författaren har personligen besökt många av lokaliteterna och konstaterar att det är kulturminnen som sällan vårdas efter förtjänst. Boken kan förhoppningsvis bidra till att sätta ljuset på detta kulturarv och inspirera andra till liknande undersökningar i andra delar av landet.

En liten avslutande reflektion: Som fackman får man inte sällan höra att yrkesjargong kan upplevas exkluderande och bör undvikas. Det maritima området tycks utgöra en frizon. Nils Modig går sina läsare till pedagogiskt

möte och i fotnoter förklaras obsoleta termer som ”dråplig”, ”avdanka”, ”karpus” och ”backstuga”. Sjötekniska termer lämnas dock till största delen utan förklaring och vi förväntas förstå innebörden av att slå knytting och lägga sarvingar, sejsingar och plattning. Man skall inte generalisera utifrån sig själv, men för egen del känner jag mig avgjort mer bekant med de förra begreppen än med de senare.

Kungl. biblioteket

JONAS NORDIN

Torsten Ekman, *Helsingfors röda fanor: Från arbetarrörelsens tidiga år 1883–1917* (Oslo: Schildts & Söderströms 2017). 319 s.

Året är 1917. Torsten Ekmans bok inleds med uppmaning till röda gardet att samlas klockan 5 på eftermiddagen den 12 maj på fältet i Kajaniemi park. Det var gardets veteraner från revolutionsåren 1905 och 1906 som nu mönsterrade upp. Platsen är Helsingfors och ämnet är historien om den finländska arbetarrörelsens framväxt.

Det är en vacker och välskriven bok av en historiskt välmeriterad journalist som med lätthet tar läsaren med på en historisk resa genom ett fridfullt och stillsamt Helsingfors med start i 1800-talets senare del, en idyll som allteftersom blir alltmer mångfacetterad och mångbottnad för att slutligen krackelera.

Boken är en lokalhistorisk studie av den tidiga arbetarrörelsens genombrottsår i Helsingfors och den slutar vid tiden för de dramatiska händelserna 1917/1918. Även om författaren ramar in berättelsen genom samlingen på torget 1917 och avslutar med revolutionens och inbördeskrigets efterspel 1918, så är det inte dessa dramatiska händelser som utgör bokens fokus. I stället vill författaren spegla den finländska nationens födslovåndor genom de dubbla och på många sätt komplicerade spänningsfält som fanns i det framväxande industrisamhället; det löper en historisk väv av nationell frigörelse från Ryssland som ibland samspelar och ibland korsar de djupa klasskonflikter som utgör den andra tråden i Ekmans berättelse om storfurstendömet Finland. Platsen är Helsingfors och Torsten Ekman speglar sedan händelseutvecklingen med den tidiga finländska arbetarrörelsen i centrum. Det finns en parallell i den lokala historieskrivningen till Matias Kaihovirtas avhandling *Oroliga inför framtiden: En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920* från 2015 där Kaihovirta undersöker bruksarbetarnas aktioner och mobilisering i Billnäs vid samma tid. De båda miljöerna var en del av nationell frigörelse och klasskonflikter.